

DEFENSOR LEGIS NRO 5/2000

Pääkirjoitus - Ledare

OIKEUSTURVAOHJELMA JA OIKEUSTURVA-ASIAIN NEUVOTTELUKUNTA (*Das Rechtsschutzprogramm des Anwaltvereins und der staatliche beratende Ausschuß für Rechtsschutzangelegenheiten*)

Länsimaisen oikeusvaltion toiminnan sanotaan Montesquieun opin mukaisesti jakaantuvan kolmeen lohkoon: lainsäädäntöön, hallintoon ja oikeuslaitokseen. Pyrkimyksellä oikeusvaltioksi tavoitellaan ihmisille, valtion kansalaisille oikeudenmukaista ja oikeudellisessa mielessä turvallista yhteiskuntaa. Valtion eri toimintaloikojen työnjaossa oikeuslaitoksen tehtävänä on olla kansalaisten oikeuksien ja vapauksien takaaja. Oikeuslaitoksen tehtäviin toki kuuluu myös tarvittaessa velvoittaa kansalaiset täyttämään, mitä yhteiskunnan toiminta heiltä edellyttää.

Näistä oikeuslaitoksen tehtävistä ensin mainittu – toiminta ihmisten oikeuksien turvaajana – on Suomessa oikeastaan vasta viime vuosina saanut merkittävämpää huomiota osakseen. Kehitykseen on vaikuttanut maamme liittyminen Euroopan Neuvostoon runsaat kymmenen vuotta sitten ja sen myötä Euroopan ihmisoikeussopimuksen voimaantulo myös meillä. Samalla Suomi tuli ylikansallisen Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen tuomiovallan piiriin. Tämän tuomioistuimen tehtävänä on leimallisesti ihmisten oikeuksien turvaaminen ja takaaminen.

Oikeuslaitos ratkoo tuomioistuimissa vain asianosaisten sinne viemät jutut. Kun kansanviisaus tietää, että laiha sopu on lihavaa riitaa parempi, ratkaistaan valtaosa oikeudellisista pulmatilanteista sovinnollisesti tuomioistuinten ulkopuolella. Riippumatta siitä, ratkaistaanko riita tuomioistuimessa vai sopimalla, tarvitaan tietoa siitä oikeudellisesta pohjasta, jolta ratkaisua on haettava. Tässä auttavat oikeudelliset neuvonantajat - asianajajat. Asianajajajärjestelmän lähtökohtana on kansalaisten oikeusturvan tarve ja asianajajien tehtävänä on kansalaisten avustaminen näiden laillisten oikeuksien toteuttamisessa. Monipolvisessa ja yhä mutkikkaammaksi muodostuvassa yhteiskunnassamme oikeudellisen neuvonnan tarve kasvaa jatkuvasti. Tätä heijastaa sekin, että asianajajien lukumäärä Suomessa on viime vuosina lisääntynyt verraten nopeasti.

Kun asianajajat ovat saaneet yhteiskunnalta ihmisten oikeusturvaan liittyvän tärkeän tehtävän, heillä on erinomainen tilaisuus saada ja antaa palautetta kansalaisten mielipiteistä siitä, missä tilassa oikeudelliset olot kulloinkin ovat. Luottamuksellisissa keskusteluissa asianajajien kanssa ihmisten mielipiteet käyvät pelkistettyinä ilmi. Vuosikymmenten ajan asianajajat ovat antaneet palautetta osallistumalla uuden lainsäädännön valmisteluun, antamalla lausuntoja lainsäädäntöhankkeista ja olemalla käytettävissä asiantuntijoina. Asianajajien lukumäärän ja siten myös asianajajakunnan henkisten voimavarojen kasvaessa on myös aloitteellisuus lisääntynyt. Eräänä esimerkkinä tästä on Suomen Asianajajaliiton kehittämä sovintomenettelyjärjestelmä, jolla pyritään edesauttamaan riitojen ratkaisemista tuomioistuimen ulkopuolella nopeasti ja edullisesti. Toinen esimerkki on eri puolilla maata toimiva asianajajapäivystys, jolla kansalaisille annetaan

ilmaista oikeudellista perusneuvontaa. Uusimpana aloitteena on Suomen Asianajajaliiton vastavalmistunut oikeusturvaohjelma, joka on järjestyksessä toinen.

Oikeusturvaohjelman aineiston kerääminen ja analysoiminen on tapahtunut käytännön asianajotyön yhteydessä. Siinä on yksittäisen ihmisen näkökulmasta kysytty:

- Onko ihmisillä riittävästi oikeuksia?
- Onko ihmisillä keinoja, joilla nämä oikeudet toteutuvat?
- Ovatko keinot tehokkaita?

Vastaukset on ryhmitelty vasta säädetyn uuden perustuslakimme perusoikeuksien systematiikan mukaisesti. Perusoikeuksista enimmäns huomion ovat saaneet ne, joilla turvataan oikeusturvan yleinen saatavuus. Nämä perusoikeudet ovat asianajajan työn kannalta keskeisiä. Oikeusturvaohjelma tukeutuu laajahkoon taustaselvitykseen, joka on otettu oikeusturvaohjelman liitteeksi. Myös taustaselvitys on ryhmitelty perusoikeuksittain yhdenmukaisesti itse ohjelman kanssa. Oikeusturvaohjelman yksityiskohtiin on näin mahdollista paneutua vaivattomasti myös syvällisemmin.

Ihmisten oikeusturva on Suomessa kansainvälisesti vertaillen hyvä. Jatkuvasti kuitenkin paljastuu oikeusturvassa aukkoja, jotka vaativat toimenpiteitä. Puutteita ilmenee varsinkin kansainvälistymisen myötä. Esimerkkinä voidaan mainita tuomarinteellisyttä koskeva lainmuutos, joka heijastaa Euroopan Ihmisoikeussopimuksen tulkintoja ja on parhaillaan eduskunnan käsittelyssä. Syinä oikeusturvan aukkoihin saattavat olla myös hallinnon ja oikeuslaitoksen säästötoimet tai viranomaisten resurssipula. Asianajajaliitto on kantanut viime vuosina erityistä huolta oikeudenkäyntien pitkittymisestä ja kallistumisesta, mikä on konkreettisesti heikentänyt kansalaisten oikeusturvan saatavuutta.

Vuosi sitten Suomen Asianajajaliitto teki oikeusministeriölle aloitteen oikeusturva-asiain neuvottelukunnan perustamisesta. Asianajajaliitto voi tänään ilokseen todeta, että hanke on nyt toteutunut liiton ehdottamassa muodossa. Liiton vastavalmistunut oikeusturvaohjelma antaa suuntaviivoja myös neuvottelukunnan toiminnalle ja Suomen Asianajajaliitto toivottaa neuvottelukunnalle parasta menestystä toiminnassaan kansalaisten oikeusturvan hyväksi.

Tomas Lindholm